

danskim interesima upravo te razlike žele sačuvati. S time valja živjeti, budući da je propala prosvjetiteljska ideja o jedinstvu ljudskoga roda. Kroz više članaka autor izlaže taj aporetičan svijet novoga samopronalaženja. Primjerice, naslovi su poglavlja: Postmoderna strategija stabilizacije političkoga poretka; Selektivno sljepilo teoretičara demokratske ustavne države; Demokratizacija demokracije, Kriza demokratske kontrole vlasti, O moralnoj odgovornosti pred prošlošću; Husserl i Aristotel.

Među svim ovim zanimljivim raspravama u kojima ima sučeljavanja suvremenih prosvjetiteljskih mislilaca (Habermas, Frankenberg i drugi) s onima koji idu drugačijim smjerovima, izdvojio bih neke teze iz rasprave pod nazivom: »Postmarksovska dijagnoza suvremene krize«. Tu se pokazuje kako Marx nije znao za bifurkaciju kapitala na financijski i industrijski. On je pred sobom naprosto imao kapital koji je kontrolirao svoje financije. To jest, tradicionalni ekonomski vokabular u velikoj je krizi jer je postojeća recesija prekoračila granice kapitalne reprodukcije i njoj imanentnih kriza. Također, kada ekonomisti kažu da je glavni krivac današnje krize neoliberalizam, nije jasno što se time hoće reći. Naime, ono što im u načelu izmiče iz vida jest razlika između industrijske i financijske proizvodnje viška vrijednosti. Novac pohranjen u vodećim svjetskim bankama ne potječe samo iz klasične kapitalističke akumulacije viškova od industrijske proizvodnje dobara, već i iz ulaganja fiktivnoga, računalno stvaranoga novca, te iz proizvodnje inovacija na svim područjima. Prije je vrijedilo da kapital iskorištava rad, a sada se pokazuje da financijske ustanove iskorištavaju kapital. Stoga, oznaka »liberalizam« danas je prilično promašena jer je suvremeno financijsko upravljanje iliberalno, kontrolirano i programirano. Dogada se posve druk-

čija proizvodnja profita u vremenu koje se još etiketira jednim »post«: postkapitalističko društvo. Sintagma »logika kapitala« s ovim je pristupom umnogome uzdrmana, bar onako kako je mogla biti shvaćena sredinom 20. stoljeća. Autor Davor Rodin zalaže se za traženje novih načina suodnosa između starijih kapitalističkih modusa i novih modela reprodukcije. »Ljudi ne mogu promijeniti svijet kako su mislili prosvjetitelji i Marx, oni svijetu mogu podariti drukčiji, novi smisao«.

Željko Senković

Radomir B. Rakić, *Biblijska enciklopedija*, Duhovna akademija svetog Vasilija Ostroškog, Foča/Srbijne, 2004., dva sveska: Svezak I. (A — L), 600 str.; Svezak II. (Lj — Š), 632 str.

Otkad sam prvi put imao u rukama dvosveščanu *Biblijsku enciklopediju* Radomira B. Rakića i nakon što sam konzultirao nekoliko enciklopedijskih članaka, smatrao sam da to djelo treba predstaviti u nekome hrvatskom znanstvenom časopisu za teologiju i/ili religijsku kulturu.

Iako bi se o protodakonu R. B. Rakiću, autoru Biblijske enciklopedije, dalo mnogo reći, ovdje ću navesti samo nekoliko podataka. Taj enciklopedijski erudit lektor je Bogoslovskoga fakulteta u Beogradu i predavač Svetoga pisma Novog zavjeta na Pravoslavnome bogoslovskom fakultetu svetog Vasilija Ostroškog u Foči. Dr. R. B. Rakić je poliglot, prevoditelj i profesor engleskoga jezika. Uvjereni je ekumenist koji teorijski i praktično njeguje međukršćanske odnose te aktivni promotor međureligijskoga dijaloga.

Dvosveščana Biblijska enciklopedija na kojoj je R. B. Rakić radio »deset godina po uzoru na najbolje svjetske enciklopedije« (»Predgovor«, str. 5) ima

standardni veliki enciklopedijski format s ukusnim tvrdim uvezom i zlatotiskom na koricama. Raspored sadržaja u obama svescima također je standardno enciklopedijski. Budući da pišem za latiničko čitateljstvo, treba napomenuti da raspored pojmova (natuknica) u toj enciklopediji teče ne latiničnim nego azbučnim redoslijedom.

Svezak I. Biblijske enciklopedije (A — L) ima točno 600 numeriranih stranica. Nakon autorova »Predgovora« (str. 5–7) te »Skratčenica« (biblijskih i drugih, str. 8), slijede enciklopedijski biblijski članci (str. 9–578). Prvi članak u I. svesku ima naslov »A«, a posljednji »LXX«. Odmah nakon enciklopedijskih članaka smješten je »Dodatak« (str. 579–598). To je ustvari popis »Literature« koji je praktično organiziran u četiri skupine: I. »Odabrana bibliografija na srpskom...« (s naslovima i hrvatskih autora); II. »Uvodi u Stari zavet na zapadnim jezicima (izbor)«; III. »Spisak literature koja se odnosi na svet Novoga zaveta na nemačkom jeziku«; IV. »Odabrana bibliografija uz novozavetno doba«. Prvi svezak Biblijske enciklopedije završava kratkim životopisom autora R. B. Rakića koji je priredio Predrag Miodrag (str. 599–600).

Svezak II. Biblijske enciklopedije (Lj — Š) ima 632 numerirane stranice. Nakon »Predgovora« (str. 5–6) mitropolita dabrobosanskoga Nikolaja, slijedi autorova uvodna riječ »Uz ovo delo« (str. 7) te »Skratčenice« (str. 8) koje su, naravno, istovjetne s onima u I. svesku. Nakon tih uvodnih stranica poredane su biblijske enciklopedijske natuknice do samoga kraja sveska (str. 9–632). Prvi je biblijski enciklopedijski članak u ovome dijelu »Ljiljan«, a završni »Ščinjati se«.

Svakako treba istaknuti da Biblijska enciklopedija uz korice obaju svezaka, na osam stranica ima ukusno uredene biblijske, starozavjetne i novozavjetne, zemljopisne karte u boji. Svoje djelo R.

B. Rakić posvećuje dvjema osobama, Jasmini i Predragu. Može se pretpostaviti da su to njegova supruga i sin. Time je Biblijska enciklopedija dobila i nianasu obiteljske topline.

Kako bi se dobio barem »predokus« enciklopedijskih članaka različitoga opsega, izabrat ću kao uzorak članak »Јерусалим« (str. 441–443) koji bi sadržajem mogao biti blizak većini čitatelja. Članak počinje sljedećim riječima: »ЈЕРУСАЛИМ (ירושלם) (Јерушалаим) (Ἱεροσόλυμα и Ἱερουσαλήμ), главни град...«. Tematski su dijelovi ovoga članka označeni sljedećim podnaslovima: Ime, Položaj, Istorija, Bogoslovski značaj, Literatura. Izborom pojma »Јерусалим« htio bih ukazati na strukturnu sustavnost ovoga i ostalih članaka u Biblijskoj enciklopediji. Uz to, želim naglasiti da pisac u tome članku i, kad je god to moguće u ostalim enciklopedijskim člancima nastoji odmah na početku naznačiti njihov izvorni starozavjetni oblik (hebrejski, aramejski) s latiničnom transliteracijom ili grčki oblik (LXX, NZ), ili oba, kada je to potrebno.

Upravo navedeni članak, kao i brojne druge, autor je popratio specifičnom literaturom vezanom uz te pojmove. Kako je već naznačeno, pisac je na kraju I. sveska priredio obilnu biblijsku literaturu (str. 579–598) koja može biti od velike pomoći bilo kojemu biblijskom proučavatelju.

U vezi upravo s biblijskom literaturom podsjećam na poznatu činjenicu da, uz redovite godišnje vodiče za studij, etablirana svjetska učilišta povremeno izdaju specijalni vodič za biblijski studij. Tako je međunarodni *Pontificio istituto biblico* u Rimu objavio *A Guide to Biblical Research: Introductory Notes* (S. Bazylinski, 2006.) u kojem se studentu koji specijalizira biblijske znanosti nudi popis cjelokupnoga relevantnog znanstvenog materijala i instrumenta-

rija za biblijsko studijsko usavršavanje. Ranije je na istoj instituciji J. A. Fitzmyer izdao sličan priručnik pod naslovom *An Introductory Bibliography for the Study of Scripture* (1981.). U tome priručniku ugledni američki i svjetski egzeget posebnim oznakama vrednuje navedena djela, u slučaju da ih je više iz specifičnoga biblijskog područja. Tako primjerice između više rječnika za Stari zavjet J. A. Fitzmyer prednost daje djelu *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament* (G. J. Botterweck / H. Ringgren, Stuttgart, 1970.–; izdanje na eng. *Theological Dictionary of the Old Testament*, 1977.–). Između novozavjetnih rječnika J. A. Fitzmyer daje prednost desetsvećnomu *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (G. Kittel Šur.Ć), Stuttgart, 1933–1979.; izdanje na eng. *Theological Dictionary of the New Testament*, 1964–1976.). Francuski bibličari pak u izdanju srodnoga vodiča za biblijski studij *Des livres au service de la Bible* (P. Grison, 1989.) stavljaju u prvi plan dva biblijska leksikona na francuskome. To su *Dictionnaire encyclopédique de la Bible* (1987., 2002³) i golemo djelo, »monument« (P. Grison), *Supplément au Dictionnaire de la Bible* (H. Cazelle / A. Feuillet [ur.]), 1928–1989.).

S iznimkom dvaju francuskih upravo spomenutih leksikona, R. B. Rakić služi se navedenim priznatim svjetskim biblijskim rječnicima. Posebnu pozornost i prostor u Biblijskoj enciklopediji daje solidnoj biblijskoj literaturi na njemačkome jeziku kojoj uostalom pripadaju i upravo navedeni biblijski rječnici koji su cijenjeni u cijelome svijetu.

Pretpostavljam da će ovaj osvrt na Biblijsku enciklopediju R. B. Rakića čitati uglavnom čitatelji s hrvatskoga jezičnog područja. Stoga, slično kao malo prije u vezi sa svjetskim studijskim biblijskim pomagalima, i ovdje ću spo-

menuti činjenicu iz povijesti Biblije u Hrvata. Ta je povijest, naime, obilježena i ćirilicom.

Prije točno 450 godina Hrvati su prvi put dobili cjelovito tiskan Novi zavjet, i to ne na latinici, nego na ćirilici. Zapravo, isti je prijevod najprije tiskan u dva sveska na glagoljici (1562/1563.), a odmah zatim (1563.) na ćirilici. Priredivači toga prvotiska Novoga zavjeta koji je tiskan u tisuću primjeraka bili su hrvatski protestanti Stipan Konzul Istranin i Antun Dalmatin. Imam pred sobom faksimilno izdanje njihova Novoga zavjeta na ćirilici, prvi dio. Ovako piše na naslovnoj stranici, transliterirano na latinicu: »Prvi del Novoga testamenta«, dok je malo niže jasno naznačeno na kojem je jeziku tiskan taj ćirilični Novi zavjet. To je, prepisujem doslovno tri ćirilične riječi latiničnom transliteracijom: »razumni hrvatski jazik«.

Konzul i Dalmatin bez sumnje su smatrali da Hrvati, uz glagoljicu, najlakše čitaju ćirilicu. Danas, nakon gotovo pola tisućljeća od njihova biblijskoga mara i sjajnoga uspjeha, sigurno ne bi više tako mislili. Umjesno je pitanje koliko se današnjih hrvatskih čitatelja može poslužiti jednim suvremenim ćiriličnim biblijskim pomagalom.

Kako sam napisao odmah na početku, ovim sam tekstom želio predstaviti Biblijsku enciklopediju Radomira B. Rakića. Predstaviti i ništa više, možda čak i nešto manje od toga. Ustvari, smatram da sam ovim osvrtom samo pokušao skrenuti pozornost na jednu kvalitetnu enciklopediju, Biblijsku enciklopediju koja se nalazi već nekoliko godina u knjižnicama hrvatskih teoloških učilišta i nekim drugim knjižnicama. Radujem se radi profesionalnih bibličara, kao i radi svih znatiželjnika i ljubitelja Biblije koji će se moći plodno poslužiti tim bogatim biblijskim instrumentom. Kao predavač

Svetoga pisma volio bih da Biblijska enciklopedija postane dio biblijskoga instrumentarija što većem broju studenata teologije i drugih znanosti. Ipak, realist sam i upravo sam u tom smislu malo prije postavio »ćirilično« pitanje, a sada izričito konstatiram da među mladima u Hrvatskoj taj broj ne može biti velik jer generacije koje stižu sve manje poznaju ćiriličnu azbuku iako je ona, kako povijest nedvojbeno svjedoči, također hrvatsko pismo.

Pero Vidović

Ivan Jukić — fra Vinko Prlić: *Sakralna baština župe Staševica*, Knjižnica Zbornika »Kačić« : monografije, dokumenti, grada; br. 52, 2011, 123 str.

Kao što sam naslov kazuje, monografija je posvećena sakralnoj baštini župe Staševica koja pripada Splitsko-makarskoj nadbiskupiji. U djelu je opisana povijest kraja koji obuhvaća današnja župa Staševica, od njezinih najstarijih početaka koji potječu s kraja 5. i početka 6. stoljeća (ostaci ranokršćanske crkve) te srednjovjekovnih stećaka i nadgrobni ploča do današnjih dana. Sam je tekst bogato ilustriran sa 143 fotografije. Monografija je izdana u nizu »Knjižnica zbornika KAČIĆ — monografije, dokumenti, grada...« te je važan doprinos kršćanskoj i hrvatskoj kulturi uopće. Posebnu važnost ima za lokalnu zajednicu koja se brine za očuvanje baštine svoga kraja. Istaknuto mjesto u brizi za baštinu svakako zauzima župnik fra Vinko Prlić, koautor monografije. Za njegov nesebičan rad dodijeljena mu je i nagrada Grada Ploča za životno djelo. Gradsko vijeće Grada Ploča tako mu je odalo priznanje za nesebičan doprinos u izgradnji i sanaciji crkava, te unapređenju kulturnoga i duhovnog života župe Staševica. Godine 1998. fra Vinko Prlić, odlukom predsjednika RH dr. Franje

Tudmana, odlikovan je Redom hrvatskog pletera.

Područje Staševice bilo je naseljeno još u dalekoj prošlosti o čemu svjedoče prapovijesne gomile. O kontinuitetu naseljenosti svjedoče i ostaci ranokršćanske crkve te srednjovjekovni stećci i nadgrobne ploče. Za vrijeme turske vladavine u ovom su kraju pastoralno djelovali franjevci iz Zaostroga. U drugoj polovini 18. stoljeća osniva se župa koja je obuhvaćala područje koje se nazivalo Pasičina. Sjedište župe prvo je bilo na Bristi, a tek će se u drugoj polovini 20. stoljeća premjestiti u Staševicu. Prvenstven je uzrok tomu preseljenje stanovništva iz zabitnijih zaselaka prema plodnome polju nakon isušivanja vrgoračkoga jezera (60-te godine 20. stoljeća). Pisanih je izvora malo te se mahom odnose na novija razdoblja. U župi danas postoji petnaest kapelica koje svjedoče o živoj vjeri stanovnika toga kraja. Detaljnije je opisano sedam sakralnih građevina među kojima su i ostaci ranokršćanske crkve, kao i inventar crkvi. Važno je istaknuti da ove crkve nisu izvan uporabe te se u njima može vidjeti odraz zajednice vjernika koja čuva i obnavlja vjersko i kulturno blago u svome posjedu.

Bogate ilustracije prikazuju sakralne objekte, panorame kraja, inventar crkvi te slike svećenika koji su obnašali službu u župi. Na kraju knjige nalazi se kazalo osobnih imena, kazalo zemljopisnih naziva, popis fotografija te zemljovid župe. Ovako bogato ilustrirana monografija vrijedan je spomen vjernicima koji žive u župi, kao i onima koji su zbog nedaće povijesti bili primorani odseliti.

Zvonimir Marinović